

Тетяна Урись

РЕАЛІЗАЦІЯ СВІТОГЛЯДНИХ ПОЗИЦІЙ ІГОРЯ ПАВЛЮКА ЧЕРЕЗ ПОЕТИЗАЦІЮ ОБРАЗУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті автор розглядає факт поетизації образу класика української літератури Тараса Шевченка як шлях реалізації світоглядних позицій одного із сучасних українських поетів – Ігоря Павлюка. Звертається увага на схожість життєвих дол та творчих поривань обох поетів – представників різних епох. Виявлено мотиви, для розкриття яких автор використав образ Кобзаря, зокрема – викриття основних вад суспільства, його здеградованого стану, виявлення слабкості людського духу, бездуховності та аморальності, штучності у виявленні пошани до своїх геніїв. Розглядається поняття «національна самоідентифікація» народу.

Ключові слова: образ Тараса Шевченка, національна ідентичність, Ігор Павлюк, Батьківщина, лірика.

Культурологічна проблематика «національної самоідентифікації» є однією з найактуальніших в Україні ХХІ століття. Пошуки шляхів розв'язання цієї проблеми значною мірою здійснюють молоді письменники, які продовжують традиції своїх попередників, орієнтуючись на митців-класиків та сучасні віяння в культурі та житті суспільства.

У кожній національній літературі є імена, які ввібрали в себе живу душу народу, стали часткою життя нації. В українській літературі такий Тарас Шевченко. Саме він повідав істину про наше національне буття. Сьогодні його слово й дух, як ніколи, на часі. Його поетичне слово відклалося у свідомості кожного покоління. І тут важко не погодитися зі словами Володимира Яворівського, який писав: «Т. Шевченко – чи не єдиний поет світу, який зберіг від забуття весь багатостолітній морально-етичний досвід нації, акумулював його, геніально переплавив у зрозумілі для кожного українця духовні знаки, сигнали у свідомість» [7, с. 170].

Поезія Ігоря Павлюка перебуває в ідейно-естетичному силовому полі національної філософії Тараса Шевченка. Він близький за духом життя і смыслом буття саме до цього поета. Свідченням такої глибокої відданості І. Павлюка своїй землі є слова, що він виголосив у своїй промові на Міжнародному конгресі «Література і мир» у Пакистані: «Я свідомо, серцем вибираю Україну, землю, батьківщину <...>, і го-

© Т. Урись, 2015

товий боротися за її горде і світле майбутнє або смерти за неї» [5].

Метою статті є дослідження реалізації образу Тараса Шевченка в поетичній творчості Ігоря Павлюка як одного з проявів модусу національної ідентичності.

Мабуть, недоречним є порівнювати долі Пророка і простого смертного сучасника, але паралель сама напрошується: долі Т. Шевченка й І. Павлюка схожі. Важкий життєвий хрест, як відомо, виховує потужну силу волі. Їм обом випала, очевидно, не найлегша доля. Утрата в дитинстві батьків сприяла ранньому дорослішанню, що відбилось і на сприйнятті світу: вони опинилися в жорстокій реальності, де маєш постійно боротися за те, щоб вижити й, головне, не втратити в цій боротьбі людське обличчя. Звідси піде у світ їхній заклик до боротьби та бунту. Обидва поети засвоїли головний урок життя: змиритися – все одно що померти. Але ж: «Нестерпно бути мертвим за життя / Бо вічний сон нам вічно буде снитись» [6, с. 18]. Обидва з дитинства не зазнали батьківської любові (в силу різних обставин), тож про сирітство вони дізналися не з «книжок». Обидва обрали тернистий шлях поета, що служить своїй Батьківщині та творить на її благо. Обидва за це й були покарані: одного арештували й відправили спочатку до каземату в Петербург, потім до Оренбурзького корпусу рядовим солдатом на 10 років без права писати й малювати, згодом до Новопетрівського укріплення на півострові Мангишлак – у першій половині ХІХ століття. Другого ж після експертизи Ленінградської філії спілки письменників Радянського Союзу та піврічних допитів у першому відділі КДБ покарали засланням у Забайкальський військовий округ, де, як засуджений, будував автомобільну дорогу, паралельну Байкало-Амурській магістралі вже наприкінці ХХ століття. Один через свої переконання та характер став жертвою царату, інший через свою наполегливість та почуття безмежної сили, яку надавала поезія, став жертвою радянської системи. Тарас Шевченко мав змогу обрати шлях не поета, а відомого у всьому світі художника, проте внутрішня його сутність не дозволила покинути перо й остаточ-но змінити його на пензель. Ігор Павлюк міг за-

лишитись у Ленінградському вищому військово-інженерно-будівельному училищі, проте «зрозумів письменництво як свою долю, спосіб свого душевно-тілесного биття, <...> відчув непереборний потяг до Поезії: на рівні життя-смерть» [1, с. 8]. Після цього лави військового стали для нього своєрідним прообразом системи, царського режиму часів Шевченка, який гнітить поета і не дає розправити свої вирости «крила».

З іменем Т. Шевченка пов'язаний розвиток і сприйняття української культури у світі. Сьогодні ж сучасне українське мистецтво, зокрема й літературу, сприймають у світі через поезію Ігоря Павлюка: його твори перекладені російською, білоруською, польською, англійською, латиською, болгарською, французькою, японською та іншими мовами. 2011 року в одному з американських видавництв вийшла друком книга лірики Ігоря Павлюка та Юрія Лазірка «Catching Gossamers» («Ловлячи осінні павутинки») трьома мовами: українською, російською та англійською. Творчість українського автора також підтримав сучасний китайський письменник, нобелівський лауреат у галузі літератури (2012) Мо Янь. Ірландський поет-бард Томас Мур відгукнувся на творчість англосовієтською статтею: «Спокуса доступності: Ігор Павлюк, поезія і мова як постімперська заява». Крім того, нещодавно автор став лауреатом британського ПЕН-клубу.

Одним із мотивів лірики Ігоря Павлюка є мотив духовної єдності українського народу й Т. Шевченка. Власне, нашому Кобзареві Ігор Павлюк присвятив кілька поезій, уміщених у збірці «Бунт». Перша – «Одкровення», з присвятою «Т. Г. Шевченкові». Це монолог-одкровення, монолог-звернення ліричного героя до Т. Шевченка (на що вказує зокрема і назва, і присвята), проте звернення є ніби відстороненим, непрямим. Це поезія на вісім рядочків, в основі якої зображення «маргіналістичної деконструкції національних класиків», зокрема і Т. Шевченка як першопочатку, символу всієї української літератури, її традиційної класики. Петро Іванишин розкрив метафору «зняття вінка тернового» [6, с. 12] як «болюче духовне катування» та «знищення», бо «зняти вінок з мученика означає не лише поставити під сумнів його мучеництво, а й заперечити в такий спосіб ту ідею чи справу, за яку приймалася мука» [3, с. 115]. Меланхолійність самого тексту лише підсилює ідею автора.

Інша поезія без назви, проте з присвятою «Тарасові Шевченку, 27-літньому», тобто тому Шевченкові, який лишень видав свій «Кобзар»,

– це глибокоемоційний, насичений яскравою образністю твір. Розвиток основного мотиву – духовний та моральний стан сучасного українського суспільства – відбувається через розвиток розгорнутої метафори: ушанування творчості поета через принесення пластмасових квітів на його могилу і в той самий час поховання його над берегами річки забуття. Образ-символ «пластмасових квітів», який виступає першим доказом мертвенності душ людських, очевидно, означає несправжню, підробну пошану, нещирі любов до поета, ця любов така ж пластмасова, як ті квіти, що їх несуть «шанувальники» поетові творчості.

Ліричний герой відчуває «*пращади диві погляди*» як тягар через їхні нездійснені мрії. Ці «погляди» – як «*стовпи на грудях*», і вони настільки великі, що навіть «*небо підперли*» [6, с. 26].

Життя та смерть, горе і щастя, сила духу та слабкість душі, пластмасовість та щирість – це ті концептуальні проблеми, що пронизують рядки поезій І. Павлюка.

Чому І. Павлюк обрав саме Т. Шевченка? Відповідь у тексті: він не такий, «*як усі поети*», «*для батьківщини*» його дух – «*Стіна Плачу*», тобто найсвятіше місце, що уособлює минуле, сьогодення та майбутнє, місце, де кожен просить чогось свого у Всевишнього. Проте «*Людство ховає таких над берегами Лети*» [6, с. 26] (річки забуття в підземному царстві – як відверта метафора), а далі ще гірше – «*І розтинає... / Й палить слізьми свічу*» [6, с. 26].

Люди часто зрікаються (свідомо чи несвідомо) духовних заповітів Шевченка, тому для них він залишається тим, кому досить принести пластмасові квіти, аби вшанувати його пам'ять. І наслідок очевидний: потім – «*Люди себе бояться*». Справді, проявити слабкість у житті легше, ніж силу і стійкість духу, бо:

*Сила ж – то поклик,
Сила – то щирість ущерть...* [6, с. 26].

Ось причина людських бід – нещирість. Коли немає щирості, тоді втрачається людськість у людині. Тому автор і доходить очевидних висновків:

*Бути на світі може
Пластмасовим
Тільки щастя...* [6, с. 26].

Закритися від світу, або ж грати в житті не свою роль, піддаватися первісним інстинктам – це легше, ніж прийняти щось справжнє, зокрема і горе, бо воно тернове, воно як «*смерть*». Людськими керує страх та небажання перебороти себе.

Згадується постать Т. Шевченка й у поезії «Стоїмо на землі...», де у вісім рядочків укладена вся правда про сучасний стан України та її народу: «У калиновім гробі історія спить» [6, с. 33]. Ніхто її не будить, бо всі сплять у вічній сні за життя. А поруч з «Отим», «що приречений Батьком на страту», зображений «внук гайдамаки» як «незупинена мить» «серед степу широкого» [6, с. 33].

Згадано Т. Шевченка і в циклах «Провінція» та «Провінція і колонія». Тут його різьблений портрет висить поряд із двома «п'ятирічками шторами», що «нефрані висять на грубому склі у клубі однієї з провінцій – села, де немає повстань» [6, с. 12]. Пише, що «це діло поправиме» і «втрясється все, / Бо воля – головне...», бо в цій провінції «кожна жінка любляча – Марія», бо «колиски тут, могили, ковила», бо «провінцію ще можна полюбить», «вона у серці рідним зацемить». І в третій частині цього циклу автор пояснює свою думку:

...А от коли Колонія –
Прощай.
Прощай, державо,
Навіть Батьківщино.
Адже якщо провінція-свіча,
То вже коли колонія –
Жарина.

Бо колонія, за словами І. Павлюка, – це:

Провінція плюс те,
Що вже не наше,
Ще не наше, рідне,
Не росяне, не ніжне, не святе,
Жорстке і рабське,
Ситно-ненаситне [6, с. 16].

У циклі «Провінція» І. Павлюк наголошує, що українці ще не готові до бунту та боротьби:

А зігнута шабля з хребта
Ну ніяк
Не росте
Догори [6, с. 13].

Але прийде час, коли все ж повстане українська душа, хоч буде так лише за умови, «коли вже завтра наїмося досита», і вже потім «будем ворога трясти!» [6, с. 11].

Отже, почуття любові до Батьківщини, заглибленість у національне буття притаманне обом митцям. Любов до поезії не скорила їх. Подібність біографій, єдина віра і джерело натхнення – Україна, схожі життєві цінності, незламність та твердість їхнього духу, упевненість у своєму виборі – це те, що об'єднує Ігоря Павлюка і Тараса Шевченка. Сьогодні без імені обох цих авторів не можна уявити собі ні нашої літератури, ні мови, ні культури, ні держа-

ви. Поезія Тараса Шевченка – це одкровення, спрямоване майбутнім поколінням українців. У відповідь йому це покоління в особі Ігоря Павлюка відкриває своє одкровення, центральною постаттю якого є сам Шевченко. Тож у доробку обох письменників можемо виявити той «спільний творчий дух», який, на думку В. Дільтея, «створює національне надбання <...> і визначає увесь розвиток нації» [2, с. 143].

Література

1. Вербич В. Уроки чужини. Інтерв'ю з Ігорем Павлюком / В. Вербич // Кур'єр Кривбасу. – 2000. – № 12. – С. 3–10.
2. Дильтей В. Построение исторического мира в науках о духе / В. Дильтей // Собрание сочинений : в 6 т. / В. Дильтей ; под. ред. А. В. Михайлова и Н. С. Плотникова. – Т. 3. Построение исторического мира в науках о духе / пер. с нем. под ред. В. А. Куренного – М. : Три квадрата, 2004. – 220 с.
3. Іванишин П. Критика і метакритика як осмислення літературності : монографія / Петро Іванишин. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 288 с. – (Серія «Монограф»).
4. Клочек Г. Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація : навч.-метод. посіб. / Г. Клочек. – К. : Освіта, 1998. – 237 с.
5. Павлюк І. «Бійся гніву доброї людини!» [Електронний ресурс] / Ігор Павлюк. – Режим доступу : <http://bukvoid.com.ua/column/2013/12/12/064937.html>. – Назва з екрана, 28.09.2015.
6. Павлюк І. З. Бунт: Лірика і драматичні поеми / І. З. Павлюк. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2006. – 220 с.
7. Яворівський В. Українська дорога / В. Яворівський // Дзвін. – 2014. – № 3. – С. 167–174.

Tetiana Uryś

THE REALIZATION OF IHOR PAVLYUK'S WORLD OUTLOOK THROUGH THE DEPICTION OF TARAS SHEVCHENKO'S IMAGE

In the article the author studies the depiction of the image of Taras Shevchenko, a classic of Ukrainian literature, as a way of realizing the worldview of Ihor Pavlyuk, one of the modern Ukrainian poets. The attention is paid to the similarity of life destinies and creative aspirations of both poets from different ages. The motives, for which the author used the image of Kobzar, are found, for example, exposing major flaws of society, its degraded condition, the weakness of the human spirit, the lack of spirituality and immorality and artificiality in showing respect for its geniuses. The concept of the people's "national identity" is considered.

Keywords: image of Taras Shevchenko, national identity, Ihor Pavlyuk, Motherland, lyric poetry.

Татьяна Урысь

РЕАЛИЗАЦИЯ МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИХ ПОЗИЦИЙ ИГОРЯ ПАВЛЮКА ЧЕРЕЗ ПОЭТИЗАЦИЮ ОБРАЗА ТАРАСА ШЕВЧЕНКО

В статье автор рассматривает факт поэтизации образа классика украинской литературы

Тараса Шевченко как путь реализации мировоззренческих позиций одного из современных украинских поэтов – Игоря Павлюка. Обращается внимание на сходство жизненных судеб и творческих порывов обоих поэтов – представителей различных эпох. Выявлено мотивы, для раскрытия которых автор использовал образ Кобзаря, в частности – разоблачение основных недостатков общества, его сдвинутого состояния и выявления слабости чело-

веческого духа, бездуховности и безнравственности, искусственность в выявлении уважения к своим гениям. Рассматривается понятие «национальная самоидентификация» народа.

Ключевые слова: образ Тараса Шевченко, национальная идентичность, Игорь Павлюк, Родина, лирика.

Надійшла до редакції 30.09.2015 р.

